

Gemeente Amsterdam

Dienst Onderzoek en Statistiek

Onderwijs in Amsterdam

Verslag van het symposium van de dienst Onderzoek en Statistiek op 25 november 2010

Verbeteraanpak voor zwarte vmbo's?

Goed onderwijs is goed voor de sociaal-economische ontwikkeling van een stad. Het bevordert de integratie van allochtonen en is hét middel om achterstanden in een vroeg stadium aan te pakken. Daarom zijn er programma's om onoverbrugbare taalachterstanden bij allochtone peuters en kleuters te voorkomen, en helpt de gemeente Amsterdam 'zwakke' basisscholen de onderwijskwaliteit te verbeteren. Misschien is voor zwarte middelbare scholen in Amsterdam ook zo'n kwaliteitsverbetering nodig, suggereert Lotje Cohen van de dienst Onderzoek en Statistiek op het symposium 'Onderwijs in Amsterdam' van 25 november. Samen met onderzoeker Folkert Kuiken en kwaliteitsaanjaagster Maureen van Eijk neemt Cohen het Amsterdamse onderwijs onder de loep. Van voorschool tot en met de keuze voor een witte, zwarte of gemengde middelbare school.

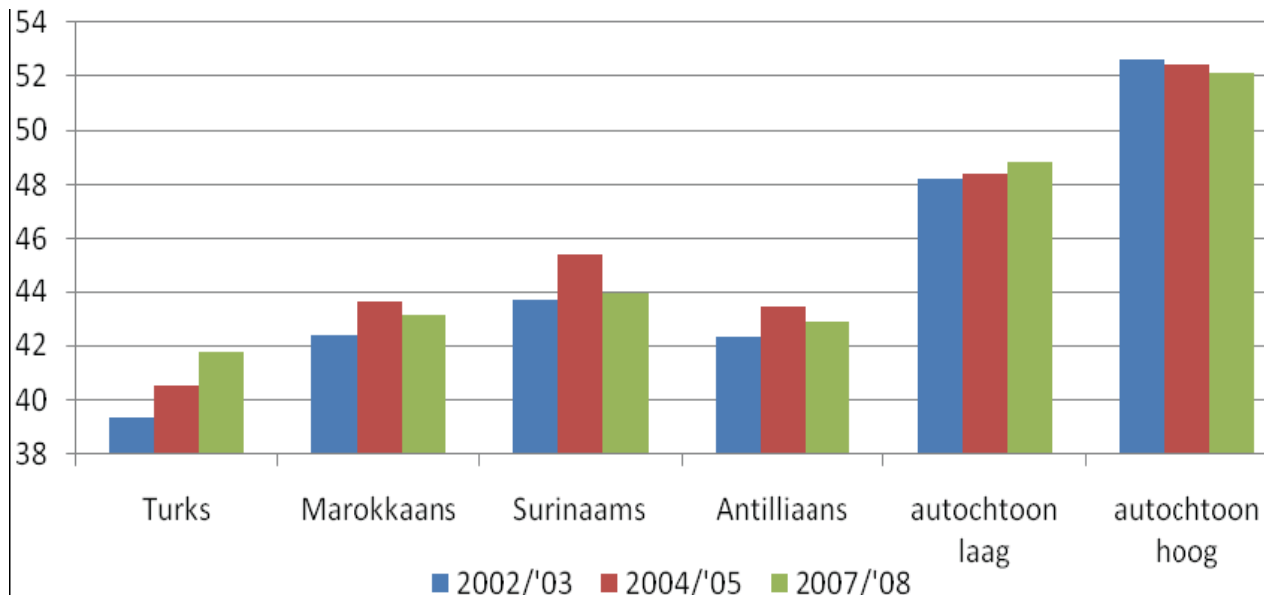

Onomkeerbaar

'Taalverwerving is een onomkeerbaar proces', zegt Folkert Kuiken, buitengewoon hoogleraar Nederlands als tweede taal aan de Universiteit van Amsterdam. 'De taalachterstand die een peuter of kleuter oploopt, wordt later niet of nauwelijks meer ingehaald.' Wereldwijd zijn wetenschappers ervan overtuigd dat het goed is om al vroeg aan woordenschat en taalvaardigheid te werken, bijvoorbeeld met voorlezen en het stellen van vragen over het verhaal.

Ook in Amsterdam en de rest van Nederland is er al geruime tijd aandacht voor wat vve wordt genoemd - de voor- en vroegschoolse educatie van 2,5 jaar tot groep 3 van de basisschool. In de vve ligt veel nadruk op taal. Tot voor kort leek het er op dat de vve in Nederland minder effectief is vergeleken met die in het buitenland, maar naar die effectiviteit is eigenlijk meer onderzoek nodig. In Amsterdam heeft de Onderwijsinspectie onderzoek gedaan naar de knelpunten bij de vve in de kinderopvang en in groep 1 en 2 van de basisschool. Daarbij bleek onder meer dat het taalonderwijs niet goed verankerd was in het beleid van de instelling. Van groot belang is ook de taal- en didactische vaardigheid van de leidsters. Bij een toets bleek slechts de helft van leidsters het taalniveau te hebben dat als minimum is gesteld voor het geven van vve. Vooral lezen was voor hen een flink struikelblok.

Taalprestaties leerlingen groep 2 in de periode 2002-2008. Bij allochtonen zijn die prestaties iets vooruitgegaan, bij autochtonen juist achteruit.

bron: Jaarrapport Integratie 2009

Woordenschatstad

Inmiddels zijn flinke stappen gedaan om dit gat te dichten, vertelt Kuiken. Driehonderd leidsters zijn begonnen aan een inhaal cursus verzorgd door het ROC. De helft van hen heeft nu wel het vereiste taalniveau. Verder is Nederlands weer een verplicht examenvak op het mbo en is er een taaltoets voor nieuw aan te stellen leidsters in ontwikkeling.

Voor de vve zijn leerdoelen opgesteld met vaardigheden waarover een kind moet beschikken. Aan het eind van de voorschool is dat onder meer een actieve woordenschat van 2000 woorden en een passieve van 4000. Aan het eind van groep 2 moet het kind 3500 woorden kunnen gebruiken en 7000 woorden kennen. Vanaf januari 2011 worden er systematisch Citotoetsen voor taal en rekenen in groep 1 en 2 afgenomen, waarna de leerlingen tot groep 8 worden gevolgd. Met de verschillende woordenlijsten voor Amsterdamse kinderen (WAK, BAK en de lijst voor het vmbo) is Amsterdam 'een echte woordenschatstad' geworden, zegt Kuiken.

Maar of al deze inspanningen blijvend effect hebben is nog niet duidelijk. Daarvoor zijn evaluaties en verder onderzoek nodig.

Amerikaanse aanpak

Maureen van Eijk is geen wetenschapster, maar ook haar Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling hecht grote waarde aan meten en weten - als basis voor programma's ter verbetering van de onderwijskwaliteit op basisscholen. In 2008 was er veel ophef over de kwaliteit van het Amsterdamse basisonderwijs, vertelt Van Eijk. Van de 208 basisscholen kregen er 33 het predicaat zwak of zelfs zeer zwak.

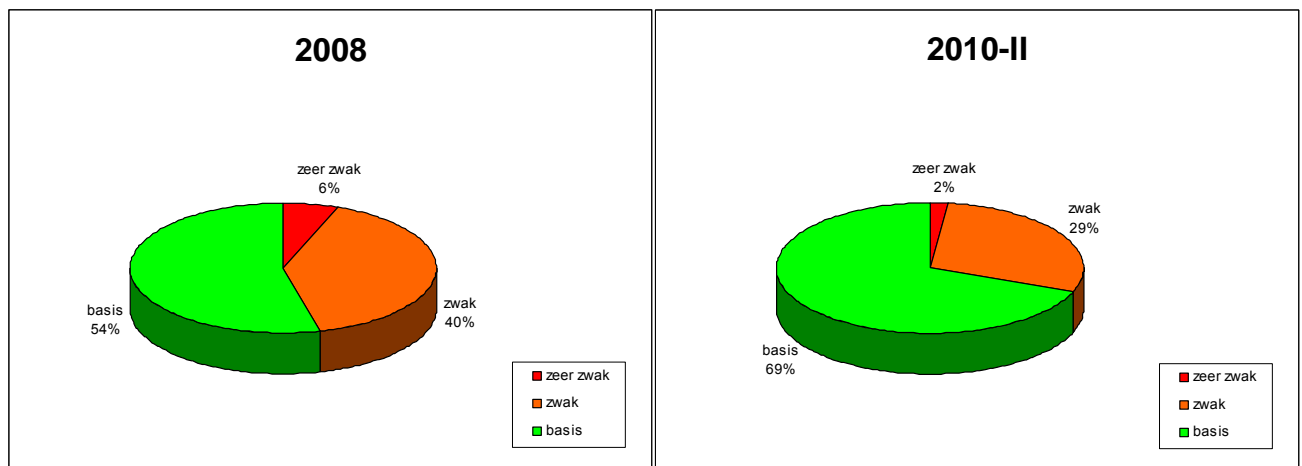
Tweeëntwintig van deze scholen gaven te kennen dat ze met hulp van de gemeente binnen twee of drie jaar weer op het vereiste minimumniveau wilden komen. Dat gebeurt met een Amerikaanse methode. Voorop staat dat de scholen het zelf doen. Anders dan vroeger geeft de gemeente de schoolbesturen geen geld, maar helpt ze zelf actief. De scholen moeten het traject zelf voor een groot deel financieren.

Analyse

Essentieel voor goed onderwijs is dat iedere schakel in de schoolorganisatie betrokken is en aanspreekbaar op zijn rol en taken, dat er duidelijke prestatiedoelen zijn en dat er zonder uitvluchten actie wordt ondernomen als het even wat minder gaat met een leerling. Veel scholen zijn te veel gericht op het handhaven van een goede sfeer, zowel binnen de staf als in de klas, zegt Van Eijk. 'Er zijn soms al jaren geen functioneringsgesprekken gevoerd. Leerkrachten zien die vaak als bedreigend, maar anderen zullen er blij mee zijn. Vooral degenen die vinden dat ze veel puin voor hun collega's moeten ruimen.'

Zodra een duidelijke analyse is gemaakt van wat er schort aan de onderwijskwaliteit, bijvoorbeeld in de leerstof, de effectieve leertijd en de leerlingenzorg, wordt op schoolniveau een verbeterplan opgesteld. Het streven daarbij is het aantal aandachtspunten beperkt en overzichtelijk te houden. Van Eijk: 'Sommige scholen hebben wel tachtig aandachtspunten in hun beleidsplan staan, maar dat werkt niet.'

Resultaat verbeteraanpak 2008-2010. Aan het programma doen niet alleen zwakke of zeer zwakke scholen mee.

Doorstroming

Deze verbeteraanpak werpt vruchten af. Onder de scholen die eraan meedoen is het aandeel zwakke en zeer zwakke scholen aanzienlijk gedaald sinds 2008, zo blijkt uit de rapporten van de Onderwijsinspectie.

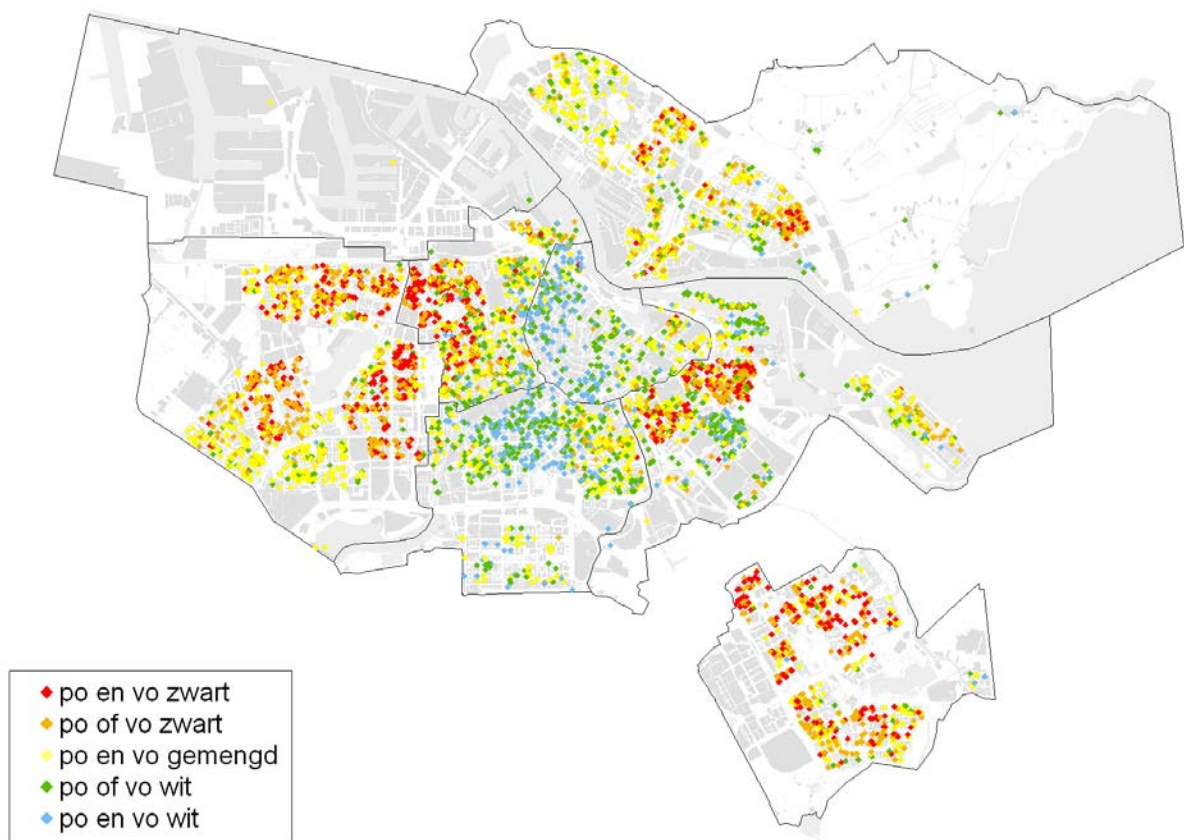
Toch valt er nog veel te verbeteren. Vooral waar het gaat om het pedagogisch-didactisch handelen van de leerkracht - de meest bepalende factor voor de leerprestaties. Hogere eisen aan nieuwe onderwijzers en praktijkbegeleiding voor al werkende leerkrachten kunnen de kwaliteit verhogen. Verder kan volgens Van Eijk de doorstroming worden bevorderd. Dan zou een goede docent op een zwakke school kunnen worden ingezet, terwijl een minder door de wol geverfde collega in de luwte van een goed draaiende school ervaring kan opdoen. Met deze verbeteringen is of wordt nu een begin gemaakt.

Segregatie

Lotje Cohen van O+S richt zich op het middelbaar onderwijs. Niet direct op de kwaliteit, maar op de keuzes die basisschoolleerlingen en hun ouders maken voor een middelbare school. Wat maakt een middelbare school aantrekkelijk voor verschillende etnische groepen?

Er bestaan in Amsterdam witte ($\geq 80\%$ autochtoon of westers allochtoon) en zwarte scholen ($\geq 80\%$ niet-westers allochtoon). Die segregatie heeft ook een ruimtelijke weerslag in de stad. Leerlingen die hun hele schoolcarrière of een deel daarvan (alleen primair of VO) op een zwarte school zitten, wonen vooral in Zuidoost en Nieuw-West. Leerlingen van witte scholen zijn voornamelijk in de stadsdelen Centrum en Zuid te vinden. Eén op de vijf leerlingen zit de hele schoolloopbaan op een zwarte school en één op de tien doorloopt alleen witte scholen. Van de autochtonen gaat zo'n tweederde na de basisschool havo/vwo doen. De rest gaat naar het vmbo. Bij allochtonen is het andersom: het leeuwendeel gaat naar het vmbo.

Verspreiding leerlingen zwarte en witte scholen over de stad. PO=primair onderwijs, VO=voortgezet onderwijs

bron: O+S

Opwaartse blik

Bij de keuze van een middelbare school spelen de afstand en de bereikbaarheid een rol, maar ook de kwaliteit van het geboden onderwijs en de status van de school. Vooral de opwaartse doorstroommogelijkheden van een school worden gewaardeerd, de neerwaartse minder. Daardoor zijn categorale gymnasia en vmbo-afdelingen van scholengemeenschappen met havo/vwo zo populair in Amsterdam. Op die schooltypes moet vaak worden geloot. Autochtonen maken de keuze voor de middelbare school bewuster. Ze verdiepen zich in bijvoorbeeld schoolgidsen en bezoeken open dagen. Terwijl allochtonen meer afgaan op informatie uit de directe omgeving.

Verbeteraanpak?

De schoolkeuze heeft ook een duidelijk etnische component, zegt Cohen. Volgens het principe *birds of a feather flock together*, oftewel soort zoekt soort, willen leerlingen en ouders hun eigen identiteit in het leerlingenbestand terugzien. Voor beide groepen is het van belang dat ze zich herkennen in andere leerlingen. Het gevolg is dat een grote groep allochtone leerlingen de hele schoolcarrière niet of nauwelijks contact heeft met autochtone kinderen. En dat tal van scholen, vooral die alleen vmbo-basis/kader bieden, een moeilijke uitgangspositie hebben door een grote instroom vanaf zwakke basisscholen. Het is van belang dat juist deze scholen goed zijn, zegt Cohen. 'Zeker na het verhaal van Maureen van Eijk kun je je afvragen of ook deze scholen geen verbeteraanpak moeten hebben.'

Over de sprekers

prof. dr. Folkert Kuiken is bijzonder hoogleraar Nederlands als tweede taal aan de Universiteit van Amsterdam.

Maureen van Eijk is programmamanager Kwaliteitsaanpak Basisonderwijs Amsterdam bij de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.

Lotje Cohen MSc is onderzoeker bij de Dienst Onderzoek en Statistiek. Zij heeft onderzoek gedaan naar Segregatie in het voortgezet onderwijs.

Tekst: Johan van der Tol, Amsterdam